

PRVA SRIJEDA U RUJNU

Prva srijeda (zapravo druga, 11. rujna) obilježena je predavanjem dr. sc. Željka Horvatića, profesora emeritusa Sveučilišta u Zagrebu, predsjednika Akademije pravnih znanosti Hrvatske i počasnoga člana HDK, pod naslovom: *Pravo i (ne)pravda haaškog ad hoc tribunala/U povodu prvostupanjske presude od 29. svibnja 2013. bosansko-hercegovačkim Hrvatima za zajednički zločinački pothvat*. Predsjednik Morsan izrazio je u pozdravnom nagovoru zadovoljstvo što je odabrana tema pobudila veliko zanimanje. Odabrana je u prvom redu zato što je u Hrvatskoj, u hrvatskim medijima, prešućivana, kao da je nema, ali i zato što se ona tiče svih triju vidova djelovanja HDK, istaknutih u preambuli Statuta: profesionalnost, etičnost i obrana nacionalnih interesa. Zahvalio je predavaču, "kao nakompetentnijemu stručnjaku u Hrvatskoj" što se je odazvao na poziv vodstva HDK.

Dr. sc. Željko Horvatić,
profesor emeritus Sveučilišta u Zagrebu,
predsjednik Akademije pravnih znanosti Hrvatske

PRAVO I (NE)PRAVDA HAAŠKOG AD HOC TRIBUNALA

U povodu prvostupanjske presude od 29. svibnja 2013. bosansko-hercegovačkim Hrvatima za zajednički zločinački pothvat.

Predsjednik je u pozdravnom nagovoru rekao kako sam ja najkompetentnija osoba. Međutim, da je tako, do ovoga procesa u Haagu nikada ne bi došlo. Na žalost, nisam najkompetentnija osoba ni bio, a takav sam i ostao. Možda sam najkompetentniji da prodrem u bit problema za razliku od nekih koji se nazivaju znalcima – dapače, znanstvenicima – iz međunarodnoga kaznenoga prava, a govore nesuvislosti i besmislice. Kolega Munivrana zamolio me je da vam ne držim predavanje kao studentima, kao da ništa ne znate. Znam da znate, pa ću u izlaganju nastojati iznositi samo ono što vam je manje poznato. Uz put, želim odati poštovanje obitelji Praljak koja je ovdje. Zapravo je naslov predavanja trebao glasiti: *Još jednom (ili ponovno) o pravu i (ne)pravdi Haaškoga tribunala*. Povod je prvostupanjska presuda šesterici Hrvata za Zajednički zločinački pothvat (ZZP). U naslovu stoji: pravo i (ne)pravda. O pravu i nepravdi ne želim govoriti, nego bih htio razbiti jednu zabludu koja se ponavlja u medijima: treba poštivati i primjenjivati zakone, treba poštivati pravnu državu... Obrnuo bih staru latinsku *Fiat iustitia, pereat mundus* (neka bude pravda¹, pa makar propao svijet) u: neka se ne primjenjuje pravda ako zbog nje propada svijet! A kamo li pravo. Pozivanje na pravo, pa makar propao svijet, potpuno je krivo. Dostatan je dokaz za to: ako se bilo koja presuda temelji na pravu, a ona nanosi nepravdu bilo komu, ona je u suprotnosti s pravdom, pa makar bila zakonita i legalna.

Kada govorimo o pravu i nepravdi (ili o pravu i pravdi), moramo govoriti i o pravu i politici, ne samo kada se radi o Haaškom sudu, nego i kada se radi o domaćim sudovima i kada se radi o izručivanju i o uhiđenim naložima. Kada se radi o Europskoj uniji djelomice je okrnjena suverenost zemalja članica jer su dragovoljno pristale na to u pogledu kaznenih postupaka. Iz toga je očito da su pravo i politika isprepleteni. A tako je bilo još u doba antike. Zašto? Jer prije svega politika donosi pravo i pravo je volja politike. Ali kada se to pravo provodi, ti isti političari kada dođu u oporbu (pa i dok su još na vlasti) kritiziraju to pravo, jer nije po nekakvu njihovu viđenju prava. A dosta je promijeniti i jedan zarez, pa da to pravo postane nepravo. Govoreći o pravu i pravdi valja govoriti i o vladavini prava u pravnoj državi, što su dva različita pojma. Pravna je država (*Rechtsstaat*) pojam iz XIX. stoljeća, a u svezi je s ograničavanjem prava države u odnosu na građane. A ono što stoji u našem Ustavu i što se proklamira u Ujedinjenim narodima i u Vijeću Europe, te u EU, kao vladavina prava, to je nešto drugo – to nije *Rechtsstaat*, nego je to vladavina prava koja može kolidirati ili se suprotstaviti pravdi u onom smislu o kojem sam govorio. I na kraju, o pravu i nepravdi govorio sam u ovoj istoj dvorani, pa si

¹ Dakle ne *pravo*, jer bi u tom slučaju stajalo: *ius*.

dopuštam podsjetiti one koji su bili tu, a upozoriti one koji nisu, da sam nakon prvostupanjske presude generalima Gotovini i Markaču (a Čermak je bio oslobođen) rekao: ne slažem se s kolegom Damaškom koji kaže da Haaški sud ne će odustati od ZZP-a u ovome predmetu, ali će onda, ako odustane u ovome predmetu, u onome drugom, bosansko-hercegovačkom, optuživati i dalje hrvatsku državu da je imala zločinačku vlast na čelu s Tuđmanom i da je izvršila agresiju na Bosnu i Hercegovinu.

Imao sam tada pravo govoreći kako će drugostupanjska presuda biti oslobađajuća, ali ne zato što sam vidovit, nego zato što sam, znajući ono što sam radio zajedno s nekim autorima o ZZP-u i na kritikama ZZP-a, među kojima je ovdje kolega Derenčinović, tajnik Akademije pravnih znanosti Hrvatske (APZH), koje smo onda poslali Robinsonu i rekli: teško je obrazložiti ZZP na osnovi ovih činjenica i na osnovi onih pravnih supstrata što stoje u optužnici protiv Gotovine, Čermaka i Markača. To ne znači da ZZP ne može postojati u nekome drugom slučaju, ali ne u onom smislu u kojem je primijenjen u Orijejevoj prvostupanjskoj presudi prema trojici generala. I na kraju, u jednoj raspravi što smo ju vodili na APZH prije dvije godine, kolega Derenčinović je rekao (a ja se s tim slažem) da je do ZZP-a došlo zbog toga što su tužitelji pred Haaškim tribunalom bili uglavnom Amerikanci (anglosaske pravne naobrazbe), pa su jednostavno onaj ZZP iz *Al Caponeova* slučaja i zločinačku organizaciju (*Cosa nostra*, *Andraghetta* ili kako se već zovu) prebacili na međunarodni plan i rekli: sada ćemo mjesto Al Caponea osuditi državu za ZZP, a pojedinci su pritom nevažni. Oni su optužili pojedince kao jedan, dva, tri itd. do šest, a državu će osuditi za organiziranje ZZP-a. Onda smo prije prvostupanjske presude Gotovini i Markaču poslali jednu studiju, ali ona nije imala velika učinka. Ja sam na kraju toga savjetovanja rekao da je sve tamo navedeno i da se može naći na portalu Akademije. Valja reći da je taj elaborat upućen pravodobno i da ga je Robinson dobio u veljači prošle godine, a presuda je donesena 15. travnja. Dakle mogao je otići u susjednu sobu i reći predsjedniku Vijeća: "Čuj, Orije, ovi tamo sumanutu profesori, koje je Carla del Ponte proglasila nerazumnima, pišu nekakve bedastoće, ali ipak pišu, pa vidi o čemu se radi." A znate što bi on odgovorio? "Sve ja to znam, ali presuda je već odavno donesena, dragi moj Robinsone. Prema tome meni ne trebaju nikakvi elaborati o ZZP-u." Zato odgovorno tvrdim da je i ova presuda donesena mnogo prije i to sa 2:1.

Haaški tribunal ima svoju povijest koja je sada 20-godišnja. Prema tome on nije više *ad hoc* sud. Stalni međunarodni kazneni sud traje daleko kraće nego ovaj *ad hoc* sud. *Ad hoc* sud je nešto što traje *ad hoc* - za jedan slučaj. Trebao je trajati dvije, tri godine i svršiti predmete za one zločine što su se dogodili do 1993-'94. godine i nakon toga – kraj. Međutim, ne; on traje 20 godina i slave tu 20. obljetnicu sa 7.000 ljudi u administraciji i ja to više ne zovem Haaškim sudom, nego već odavna Haaškim pravosuđem, jer je tu i Tužiteljstvo i zatvorski sustav i brojna administracija. Ali poistovjećivanje Tužiteljstva (ne samo Carle del Ponte, nego i njezina nasljednika Brammertza) sa Sudom zapravo je negiranje prava, jer Tužiteljstvo je samo stranka u postupku. Moja kritika suradnje s Haaškim tribunalom već je odavna poznata slušateljstvu, pa ne ću na to trošiti vrijeme. A nastojeći reći nešto novo ili isto na drugi način, dopuštam si reći ono što sam rekao na jednom skupu što je bio priređen na istu temu na poticaj kolege Međimorca u Hrvatskome slovu uživo. Tada sam rekao da se na svim jezicima koji su mi poznati (osim na engleskom) međunarodno kazneno pravo naziva jednako: *codice penale internazionale* /tal./, *droit pénal international* /fr./, *derecho penal internacional* /šp./... Ali jedino na engleskom kaže se: međunarodno kriminalno pravo (*international criminal law*). A onda sam ja to iskoristio, pa sam rekao: ono je doista kriminalno! To je međunarodno kazneno pravo kako ga primjenjuje Haaški sud.

Dakle kada analiziramo presude toga suda dolazimo do toga da su pravo i pravda u veliku raskoraku u najvećemu broju tumačenja prava, međunarodnoga prava, od strane sudaca toga suda, bilo prvostupanjskih, bilo drugostupanjskih. I nemojmo se, drage prijateljice i prijatelji i poštovana obitelji Praljak, zavaravati činjenicom da govorimo o prvostupanjskoj presudi, a ne o drugostupanjskoj, te da je drugostupanjska presuda generalima pokazala da nije bilo ZZP-a u Oluji, jer stvari se odvijaju mimo pravde i mimo prava. Stvari se odvijaju, gotovo bih rekao, na uočljiv, ali nedokazljiv način. Još nešto treba reći: golema je razlika između prvostupanjske oslobađajuće i prvostupanjske osuđujuće presude.

Za prvostupanjsku osuđujuću presudu kažemo da nije konačna – čekamo drugostupanjsku, a i za prvostupanjsku oslobađajuću presudu kažemo da nije konačna – čekamo žalbu tužitelja, kao npr. za slučaj SS. Dan nakon izricanja presude šesterici Hrvata iz BiH izrečena je presuda onoj dvojici kojoj neću ni spomenuti imena, nego ih zovem po početnome slovu prezimena (oba počimlju sa S), taj Orije donosi oslobađajuću presudu – neka se uspostavi ravnoteža. Obje su presude bile napisane davno prije objavljivanja i znali su to sudci obaju vijeća. A o čemu su se mogli razgovarati uz kavu? O onome o čemu ćemo i mi uz čašu vina? "Ma daj, pusti, ti ćeš osloboditi, ja ću osuditi, a poslije ćemo se sastati pa ćemo to riješiti." Ali stvari nisu tako jednostavne.

Haaški sam sud uvijek kritizirao, bez obzira na oslobađajuću presudu Gotovini i Markaču. Kritizirao sam ga zbog primjene prava i neprava i pravnih običaja. "Nedosljednost haaškoga suda, piše u izvaji od 10. lipnja o.g. Komisije Hrvatske biskupske konferencije *Iustitia et pax* čiji je predsjednik biskup mons. dr. Vlado Košić, očituje se u pokušaju da se od toga suda napravi pravni eksperiment, a ne instrument pravde." Slično je rekao u Zagrebu 2005. i profesor Damaška s kojim se ja u mnogo čemu ne slažem: "Hrvati su eksperimentalni kunić u laboratoriju međunarodnoga kaznenoga pravosuđa. To pravosuđe još uvijek traže svoj put, a legitimitet mu je još uvijek krhak." To su velike riječi: legitimitet je krhak i Hrvati su eksperimentalni kunić. Da ti mozak stane! O čemu se ovdje radi? Tko ovdje šuti, tko se ovdje brani protiv toga da budemo eksperimentalni kunić? Pa, koliko su stoljeća Hrvati eksperimentalni kunić! Ovo nije nikakav predizborni skup, pa jačina mojega glasa dolazi od toga što kada netko kaže da su Hrvati eksperimentalni kunić, ja se ne naježim, nego nakostriješim!

"Nepravomoćno oslobađanje Stanišića i Simatovića (sada moram reći njihova imena, jer tako piše u izvaji komisije *Iustitia et pax*) za njihove neodređene zločine u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, te istodobno (dva dana ranije) osuđivanje Hrvata i tadanjeg vodstva hrvatske za planiranje ZZP-a u BiH, ostavlja nas iznenađenima. Sud u Haagu time govori da je u politici optuživanja, te djelomice u politici osuđivanja, dominantno vođen kriterijima politike, a ne prava. Sud time nije ispunio svoju funkciju, jer kod napadnutih žrtava izaziva frustracije, a onima koji su izvršili agresiju ne daje priliku za suočavanje s istinom i za vlastitu katarzu." Ali da je politika nedvojbeno ne samo upletena, nego i dominantna, ima o tome još izvještaja, osim Hartmanničina. I najnovija izjava odvjetnika Pawana Akawana (koji je svojedobno bio vrlo blizak Tužiteljstvu), bivšega savjetnika Haaškoga suda, a kasnije člana braniteljskoga tima hrvatskih generala, u *interviewu* Večernjem listu, na tom je tragu. Zanimljiva je to situacija: Orije je bio branitelj i veliki protivnik ZZP-a, ali je postao sudac i znate kako sudi. Vjerujem da je ove sada oslobodio rekavši: aha, one sam osudio za ZZP, a sada ću ove osloboditi, pa da vidim što ćete vi iz susjedne sobe reći (jer oni su svi u susjednim sobama, podijeljeni po vijećima). Ali P. Akawan, kao bivši savjetnik Haaškoga suda, a kasnije član braniteljskog tima, izjavljuje 17. kolovoza (dakle prije nepun mjesec dana) u hrvatskim novinama (u Večernjem listu) da je postojala svijest o potrebi otklanjanja dojma da je Tribunal protusrpski i da treba biti i optužnica protiv drugih etničkih skupina iako za to nije bilo valjanih dokaza. No za to je vrijeme Carla (neću joj spominjati prezimena) došla na ideju da treba optuživati visokopozicionirane osobe sa svih strana kako bi se izjednačila krivnja za raspad Jugoslavije. To izjavljuje Pawan, a mi smo to znali i prije. Mi smo tražili njezino nečasno otpuštanje kao javne tužiteljice imenovane od Vijeća sigurnosti, ali ne mi kao Hrvatska, nego smo mi pravnici to predlagali hrvatskim veleposlanstvima i hrvatskome predsjedniku Vlade, ali se oni to nisu usudili reći, jer su ih ucjenjivali s EU itd. To se sve zna.

No prijedimo sada na ovu nesretnu prvostupanjsku presudu. Točka 15 Optužnice. Ja ju čitam i čitam i svaki put mi je sve teže i teže, ali pročitat ću ju i sada, kao i točku 16. Kako biste znali što su oni krivi i za što su osuđeni. "...da su prije ili od 18. studenoga 1991. do oko travnja 1994. i poslije razne osobe (*various persons*) ustanovile (*established*) i sudjelovale u ZZP-u (*Joint Criminal Enterprise*), da se političkim i vojnim sredstvima trajno uklone i etnički očiste bosanski muslimani i ostali nehrvati koji su živjeli na području koje je proglašeno Hrvatskom zajednicom." Točka 16 Optužnice (i ujedno Presude): "Brojne osobe sudjelovale su u ZZP-u. Svaki je sudionik svojim sudjelovanjem, propustom ili putom drugih osoba bitno pridonosio provođenju Pothvata i postizanju njegovih cilja. Sljedeće osobe (između ostalih) sudjelovale su u provođenju ZZP-a: Franjo Tuđman, predsjednik RH; Gojko Šušak,

ministar obrane RH; Janko Bobetko, načelnik Glavnoga stožera oružanih snaga RH; Mate Boban, predsjednik Hrvatske zajednice Herceg-Bosne; zatim svih šest optuženika i razni ostali dužnosnici, čelnici herceg-bosanske Vlade i političkih struktura na svim razinama, razni vođe i članovi HDZ-a u RH i BiH; razni članovi HVO-a, a i svi poznati i nepoznati pripadnici oružanih snaga, policije i sigurnosti." Ne BiH, nego RH!

Dakle taj model ZZP-a u najširem smislu uzet je iz optužnice Gotovini i Markaču, ali još gore, jer se sada radi o teritoriju druge države u kojoj su odgovorni za ZZP, etničko čišćenje svih nehrvata "i svi poznati i nepoznati pripadnici o oružanih snaga, policije i sigurnosti" RH na čelu s Franjom Tuđmanom. Naši su vitezovi i junaci osuđeni po toj presudi: Prlić, Stojić, Petković, Pušić, Čorić i Praljak; redom na 25, 20, 20, 10, 16 i 20 godina. Tužitelj je tražio dvostruko više, pa sada neki misle: dobro je što nije po njegovu zahtjevu. Međutim, tužitelj je izjavio žalbu, jer su, tobože, preblago osuđeni. Mate Kovačević u napisu naslovljenu *Haaški konglomerat loših politika* argumentirano dokazuje neutemeljenost presude i analizira protuhrvatsku politiku, koja se prepoznaje i u toj presudi i njezinim posljedicama. Miroslav Tuđman piše u Hrvatskom tjedniku od 6. lipnja da je presuda pravno, povijesno i politički neodrživa. Spomenuo bih i tribinu Hrvatskoga slova uživo od 13. lipnja na temu: *Što poslije presuda bosansko-hercegovačkim Hrvatima?* na kojoj sam imao zadovoljstvo sudjelovati. Uvjeren sam da će poticaj člana HDK Miroslava Međimorca koji je briljantno opisao sudbinu osuđenih na Haaškom tribunalu varijacijama na temu Shakespeareova Hamleta imati odjeka u javnosti (vidjeti tekst u Hrvatskom slovu od 28. lipnja).

Žalbeni postupak za trojicu generala čija je prvostupanjska presuda bila 2011. trajao je 19 mjeseci. Kada bi se to vrijeme za drugostupanjski postupak preslikalo na šestericu, onda bi drugostupanjska presuda bila 29. prosinca 2014. Ne svaki dan, nego svaki sat i svaka minuta što se provede u zatvoru u Sheveningenu, pa čak i na privremenoj slobodi s koje se onda besramnim postupcima poziva pojedinac da bude častan, pa da se vrati u zatvor, tegobni su, jer neizvjesnost u iščekivanju drugostupanjske presude ne da se ničim platiti, pa ni ublažiti ovakvom retoričkom sućuti. Sada se zna da su sudci u drugostupanjskom postupku šesterici: Meron (predsjednik), Agius, Robinson, Pocard i Dagou. Podsjećam da su Meron, Agius, Robinson i Pocard sudili u drugom stupnju Gotovini i Markaču. Moglo bi se reći: u redu, pa imamo Merona. Ali u svezi s tim valja upozoriti na hajku protiv njega o kojoj Zvonimir Šeparović, predsjednik Hrvatskoga žrtvoslovnoga društva, piše u Hrvatskome tjedniku od 8. kolovoza pod naslovom: *Protivnici slobodne Hrvatske napadaju Merona i traže reviziju presude*. Šeparović izvješćuje hrvatsku javnost, koja inače da ne čita Hrvatsko slovo i Hrvatski tjednik ne bi znala ništa o tome, jer mediji to prešućuju, kao da ne postoji presuda, kao da ne postoji pismo sudca *ad litem*², Danca Frederika Harhoffa. Taj je Harhoff poslao pismo na 56 adresa optužujući sudca Merona da je presuda Gotovini i Markaču donesena pod političkim pritiskom vojnog *establishment*a SAD i Izraela. Tome su se pridružili vlastitim akcijama Soros i Karl Bildt (poznat iz dana našega Domovinskog rata). Oni sada traže odgovornost Merona i kada bi se slučajno dogodilo da pitanje te odgovornosti bude makar i na trenutak postavljeno pred Vijećem sigurnosti, onda on ne bi mogao predsjedavati drugostupanjskim vijećem za našu šestericu. To je onda vrlo opasno stanje, jer ako se on ne bi ponašao kao u drugostupanjskom vijeću koje ga nije uspjelo nadglasovati (tamo je omjer glasova bio 3:2) bilo bi vrlo teško predvidjeti ishod suđenja. Brammertz kaže da bi drugostupanjsko vijeće trebalo ispraviti pogreške prvostupanjskoga vijeća i dodatno osuditi optužene za zločine što su izostavljeni i znatno povećati njihove kazne.

Imajući u vidu predočene ulomke iz opsežnoga gradiva o stvarnoj vrijednosti međunarodnog supranacionalnoga kaznenoga pravosuđa za mene se, kada se radi o Republici Hrvatskoj i hrvatskom narodu, i nakon oslobađajuće presude trojici generala, nastavlja znanstveno utemeljeno nepovjerenje u djelovanje međunarodnoga kaznenoga pravosuđa u optužbama i odlukama Haaškoga tribunala. To bi se nepovjerenje moglo u određenoj mjeri umanjiti ako bi u ovome predmetu bosansko-hercegovačkim Hrvatima drugostupanjska presuda bila brza i oslobađajuća, a istodobno kada bi u povodu žalbe Tužiteljstva protiv SS-a bila osuđujuća i to brzo i snažno osuđujuća. Onda bi moje nepovjerenje bilo

² Sudci *ad litem* služe kao zamjena ako bi se slučajno koji od sudaca razbolio.

malo manje nego što je sada. Da bi u tome trebalo sada, dok se čeka drugostupanjska presuda, postupiti kao što je apelirala *Iustitia et pax*, koja poziva sve političke strukture da podrže uključivanje hrvatske države u ovaj postupak u dijelu opovrgavanja ZZP-a i međunarodnoga sukoba i to sa svim legalnim sredstvima, te da se obranama olakša pristup arhivima radi novih dokaza ako to bude potrebno. Poziva se na solidarnost hrvatskog naroda i političkog vodstva RH kako ono ne bi svojim ishitrenim, paušalnim i subjektivnim izjavama stvorilo krivu sliku o ulozi hrvatskoga političkog vodstva za vrijeme rata u BiH. Slažem se s pozivom komisije *Iustitia et pax*, ali komu je to upućeno? Onima koji su jučer na tv rekli nešto sasvim drugo i samim time utjecali na konačnu presudu u dijelu što se odnosi na ZZP? Ne, nego da se u pojedinačnim kaznenim djelima koja se Hrvatima iz BiH stavljaju na teret omogući Sudu, bez neizravnog utjecaja, da donese pravednu presudu.

Na pitanje što treba učiniti s naše strane, ja kao kompetentan ili nekompetentan, mogu samo citirati kolegu Međimorca koji kaže (u spomenutom obraćanju, gdje daje više mogućnosti, ali na kraju inzistira): *Ne možemo šutjeti!* Citirajući Horacija na kraju završava: *Po istini ću pričati.* Ja na kraju kažem: Ne smijemo šutjeti! Tomu je služila i ova tribina zahvaljujući HDK-u. Hvala lijepa!

* * * * *

Usljedila je rasprava, ali ne samo u obliku pitanja i odgovora³, nego i kao niz kraćih (pa i ne baš kratkih) pojedinačnih istupa što su se mogli shvatiti kao dopuna predavačevu izlaganju. U njoj su sudjelovali: veleposlanici Franjo Zenko i Đorđe Pribičević, Hrvoje Kačić, bivši predsjednik Vanjskopolitičkog odbora Hrvatskoga sabora i Davor Derenčinović, tajnik APZH.

1. Kao pravnik kritizirali ste jedno pravo. Što Vi kao profesor prava tumačite studentima o pravu kada kažete da u krajnjoj liniji politika određuje pravo?

Pravo je odraz politike, jer pravo u suvremenim državama (kao i ranije, u Antici) donose vlastodršci, bilo na demokratski ili na diktatorski način. Oni donose kaznene zakone po kojima se sudi. Kada kažem da međunarodno pravo što se primjenjuje na Haaškom tribunalu nije pravo nego konglomerat nastao zbunjenošću u primjeni međunarodnih konvencija i običajnog međunarodnoga prava po njihovu tumačenju anglosaskoga prava, po kojem je svako tumačenje ujedno i novi zakon, onda tvrdim da je to pravo u nesuglasju s pravdom i pravom što ga je prihvatila međunarodna zajednica putem konvencija. Ni to pravo ne mora baš uvijek biti pravedno, ali ako je RH (bilo kao sljednica, bilo kao samostalna država) potpisala određenu konvenciju u kojoj se dotiče određeno kazneno djelo protiv mira, čovječnosti ili međunarodnoga prava, a u tumačenju pravnih običaja međunarodnoga kaznenoga prava ad hoc Tribunala je to u suprotnosti s tom konvencijom, onda je to nepravo. Ja to pravo ne priznajem i to studentima kažem.

2. Malo se čuje i zna o ovoj presudi. Drugo, kada sam studirao pravo vladalo je uvjerenje da međunarodno kazneno pravo uopće ne može funkcionirati, jer se radi o suverenim državama, pa bi to značilo upletanje u njihovo unutarnje uređenje. Treće, na Nürnberškom sudu jedan od zločina bio je spremanje i vođenje agresivnog rata, dakle napad na teritorije i prisvajanje. U ovome slučaju ne vidim da je bilo toga. U pojedinim područjima mogli su se pojedini postupci tumačiti ovako i onako, ali službena politika nije išla, bez obzira na to što se je događalo, na pripajanje tuđih teritorija u svoju državu.

O presudi Hrvatima iz BiH malo se čuje i zna zato što je to sramota hrvatske države koja se nije dostatno angažirala u tijeku samoga postupka iako je bilo izjednačivanja krivnje – to govorim pod punom odgovornosti jer sam bio predsjednik Savjeta za pomoć prijateljima Suda. Tada smo materijale što smo ih izrađivali i dobivali prateći suđenja na Haaškom tribunalu dostavljali obranama i trojice i šesterice. Osobno sam kontaktirao s obranama nekih od šesterice. Međutim, očito je da je hrvatska država (tu mislim na Ministarstvo pravosuđa, Ured za suradnju s Haaškim sudom, na predsjednika i potpredsjednika Vlade itd.) daleko veću pozornost davala Oluji nego ovome iako smo stalno tumačili i tvrdili: jednako je Hrvatska optužena u objema optužnicama.

³ Predavačevi odgovori predočeni su kurzivom.

Samo je jedanput optužena za etničko čišćenje Srba nakon Oluje, a drugi put za etničko čišćenje nehrvata u BiH i za agresiju na BiH (za ovo su se zauzimali pojedini zastupnici u Hrvatskom saboru, koji su danas na visokim položajima u hrvatskoj Vladi). Zato se šuti. Savjet je raspušten kada je ministrom postao čovjek iz diplomacije, naravno, u dogovoru s tadanjim premijerom i njegovom zamjenicom koja je bila zadužena za to. Nakon toga nismo više mogli pružati pomoć osim privatno. Dakle Šimonović je raspustio Savjet bez ikakva obrazloženja. A međunarodno kazneno pravo starije je i od Nürnberškog suda i od Lige naroda i od pokušaja uspostave Međunarodnoga kaznenog suda. Dio je suvereniteta države da određuje po kojim će se kaznenim zakonima suditi njezinim državljanima za djela počinjena na njezinu teritoriju, ali postoji i načelo univerzalnosti i ustupanje. Ovo je dobro smišljeno – to nije ekstradicija nego ustupanje ad hoc Tribunalu i to je bila volja suverene države Hrvatske (kao i nekih drugih država) da preda dio svoga suvereniteta međunarodnome kaznenom sudu koji će suditi za zločine po međunarodnome pravu koje nedvojbeno postoji kroz konvencije. A za pitanje agresije ad hoc tribunal u Haagu nije nadležan. Štoviše, ni Međunarodni kazneni sud nije nadležan za agresiju zbog toga što SAD nisu potpisale Rimski ugovor. Prema tome, Međunarodni kazneni sud ne može nikoga suditi za agresiju ovoga trena. A na Hrvatsku je nedvojbeno izvršena agresija, ali nitko nije optužen za to i ne može biti optužen po sadanjem statutu Haaškoga tribunala.

3. Valja razmisliti što bi se u konkretnom slučaju moglo učiniti kako bi sadržaj večerašnje tribine dopro ne samo do hrvatske javnosti, nego i do Haaga. Bitno je da je u statutu Haaškoga suda određeno da je temeljni cilj utvrđivanje pravde. To on nije ostvario. A za ovu bi šestericu bilo vrijedno istaknuti primjer Bihaća koji je bio zona sigurnosti pod zaštitom UN. Primjer Srebrenice pokazuje što bi se dogodilo. A u Bihaću je spašeno cjelokupno stanovništvo. To bi trebalo istaknuti, jer kada se govori o zapovjednoj odgovornosti onda valja reći da su ta šesterica bili aktivni sudionici u sprječavanju gubitka tako golema broja ljudskih života. A Sud je propustio u prvom redu optužiti Adžića, a u slučaju Jokića učinio je kardinalne pogriješke. To je zapravo prijevara. Sudac Orije bio je izvršitelj zamisli Carle del Ponte o ZZP-u. On je bio svjestan učinjenih pogriješaka, što je sve zapisano, ali je popraćeno šutnjom u hrvatskoj javnosti. Zato pozivam na djelovanje - šutnja mora prestati i mora se ljudima pomoći.

O Orijeu se sve zna, sve je rečeno i ne treba ponavljati. Onaj tko treba nešto reći jest država. Kao članica UN trebala bi u jednom trenutku zapitati: Što taj Haaški sud radi? To se dâ urediti diplomatskim putem i to tako da ne istupi sama Hrvatska (jer bi se onda reklo da se bori protiv Haaškog suda koji je sama suosnovala), nego da se okupi nekoliko država koje bi postavile to pitanje. Međutim, bojim se da bi se, tjerajući zeca, istjeralo vuka. Dok ovi napadaju Merona da je pod utjecajem SAD oslobodio Gotovinu, nisu ni u Hrvatskoj rijetki oni kojima ta presuda smeta. Kada utjecajem na Haaški sud dođemo do oslobađajuće presude, moramo biti vrlo oprezni kako ne bismo pridonijeli oslobađanju onih koje ne bi trebalo. Za to je već nužna suptilna diplomacija. A što se tiče Bihaća, kada sam zadnji put susreo Praljka (bio je na privremenom izbjivanju iz zatvora), rekao sam mu da mu pravne pomoći ne treba, jer sve što je učinio, napisao i izgovorio pred Haaškim sudom je – briljantno. Dakle o Bihaću se sve zna i sve je u sudskome spisu. I Antoinetti to zna i zato je bio protiv osuđujuće presude, ali su ga druga dvojica nadglasovala. Sada treba čekati i vidjeti što će se dogoditi s ovom šestericom. U velikoj sam bojazni i bespomoćnosti s obzirom na napadaje na Merona koji nisu bezazleni, jer dolaze iz moćnih krugova.

4. Osvrnuo bih se na pojedine iznesene teze. Prvo, je li Haaški sud ispunio svrhu osnivanja. Dotaknuto je pitanje prava i pravednosti, ali dometnuo bih kako je Sud osnovan i radi uspostave mira na području bivše Jugoslavije. Koliko je u oboma bio uspješan pokazuje činjenica da je najstrašnji zločin na području bivše države (Srebrenica) počinjen nakon osnivanja Suda. Važno je pitanje koncipiranja optužnice i u postupku protiv trojice i protiv šesterice, te spominjanje znanih i neznanih osoba. Spomenuto je da su većina i tužitelja i sudaca (osobito prvih) Amerikanci. Oni su ZZP izveli kao figuru iz nečega što je u američkom pravu poznato kao *conspiracy* (urota). Oni odaberu nekoliko osoba koje će kazneno progoniti, a sve ostale navedu u optužnici kao suradnike,

koje kasnije u postupku dobiju kao svjedoke ili pokajnike. Primijenimo li taj model na koncipiranje optužnice u kojoj se spominju Tuđman, Šušak, Bobetko itd. vidimo da im oni ne mogu koristiti kao svjedoci u postupku osim neizravno. Spomenuto je da nema agresije u jurisdikciji međunarodnoga kaznenoga prava i doista je nema. Međutim, spominjanje tih osoba u optužnici na neizravan im način *de facto* stavlja na teret odgovornost za agresiju. Dakle ako ta optužnica bude konačno potvrđena drugostupanjskom presudom, *de facto* ostaje agresija države na drugu državu. Dalje, hrvatski se interesi brane ne samo u postupku – premda je donesena pravomoćna presuda, još uvijek je moguća revizija postupka. Imam dojam da smo se svi opustili kao da je sve gotovo, ali nije. U slučaju šesterice hrvatski se interesi brane i u onim postupcima gdje su presude oslobađajuće (predmet SS), ali ima i predmet (možda još teži) protiv Perišića, načelnika generalštaba Vojske Jugoslavije. To su jedina dva kapitalna predmeta u kojima je postojala sumnja na upletenost vrha Jugoslavije (odnosno Srbije) na događaje u Hrvatskoj i BiH, a ona je pala u prvom stupnju. Dakle to su sve predmeti koje bi trebalo uzeti kao cjelinu. Na žalost, Hrvatska već dulji niz godina, od ukidanja Savjeta, postupka slijepo, nema nikakve strategije. Zdvojni pokušaji braniteljskih timova i dijela hrvatske znanosti da se angažira oko toga, da postupi u interesu pravde i hrvatskih nacionalnih interesa, samo su, na žalost, zdvojni pokušaji. Ne vjerujem da možemo očekivati strateški obrat sa strane države u svezi sa spomenutim postupcima. Zato ovisimo o stiliji Haaškoga suda i o tome kako će se u određenom trenutku složiti silnice međunarodne politike.

Stalno mi se čini da ovoga trenutka stojimo u odnosu na presudu Prliću i dr. bolje nego smo stajali nakon prvostupanjske presude Gotovini i Markaču. Pravno. Pravno stojimo bolje jer imamo jednu judikaturu koja je jača u odnosu na ZZP. "Kada je tamo prošla lišo, e sada ćemo Hrvatsku ovdje!" A to je onda politika, a ne pravo. Uzme li se u ruke spis i usporedi s drugim pravnim stajalištima toga suda o ZZP-u, vidi se da je najviše što se ovdje može dokazati – zapovjedna odgovornost, ali budući da nije izravno obuhvaćena optužnicom, pada sve. Međutim, moj pravnički optimizam mora se uzeti s oprezom, jer postoji i politička strana medalje, a tu sam skeptičan.

* * * * *

Predsjednik Morsan još je jednom zahvalio predavaču, nazvavši ga jednim od stupova hrvatske tihe diplomacije, koja je također dala znatan obol stvaranju diplomacije Republike Hrvatske. Najavio je kako će ono što je izrečeno biti zabilježeno u Glasniku i na mrežnim stranicama HDK i izrazio nadu da će iz toga proisteći određene aktivnosti prema Vladi s pozivom da se stvari ne prešućuju i ne zaboravljaju.